

The category of modernity in the general education canon in the perspective of the first educational change in Polish schools. Evaluation and conclusions

Kategoria „nowoczesność” w kanonie kształcenia ogólnego w perspektywie pierwszej zmiany edukacyjnej w polskiej szkole. Ocena i konkluzje

dr inż. Marta Chodyka

Zakład Informatyki, Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
m.chodyka@dydaktyka.pswbp.pl

dr Joanna Marchel

Zakład Pedagogiki, Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
j.marchel@dydaktyka.pswbp.pl

dr inż. Tomasz Grudniewski

Zakład Informatyki, Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
t.grudniewski@dydaktyka.pswbp.pl

Abstract

During the transition of the educational system in Poland, at the beginning of the 90's, disputes over the axiological basis of education and necessary changes in the Polish education system appeared. The level of disputes and discussions was not lower than today. One of the fundamental issues analyzed both at that time and nowadays is the following question: what are the tasks school must face in order to prepare a young generation and a society for new challenges? The authors attempted to answer the questions: How does a modern generation of twenty-somethings understand modernity? Is this the generation of “humanist ignorants” for whom the word culture has ceased to exist and has been replaced by a “visionary civilization”?

The answer to the above questions will be at the same time an attempt to verify the statement whether school has achieved its objectives in the period of intense program and system changes from the beginning of the 21st century, if it has contributed to an integrated development of a contemporary young human, apart from many other pragmatic tasks it has had.

For this purpose, a survey was carried out concerning a group of 103 students of the Faculty of Economics and Technical Science at the Pope John Paul II State School of Higher Education in Biala Podlaska.

Streszczenie

W okresie transformacji systemu edukacji w Polsce, na początku lat 90., prowadzono ostre spory i dysputy wokół aksjologicznych podstaw edukacji i koniecznych zmian w polskim systemie kształcenia. Temperatura sporów i dyskusji była nie mniejsza niż obecnie. Jednym z podstawowych pytań zadawanych zarówno wówczas, jak i dziś jest pytanie o to, jakie są zadania szkoły, jakie musi ona podjąć wyzwania by przygotować młode pokolenie do nowych wyzwań stojących zarówno przed nim, jak i całym społeczeństwem.

Autorzy artykułu podjęli próbę odpowiedzi na pytanie: jak współczesne pokolenie dwudziestokilkulatków rozumie nowoczesność? Czy jest to pokolenie „ignorantów humanistycznych”, dla których kultura słowa przestała istnieć i została zastąpiona „cywilizacją wizyjną”? Odpowiedź na to

pytanie będzie jednocześnie próbą odpowiedzi czy szkoła w okresie intensywnych przemian programowych i systemowych z początku XXI wieku osiągnęła stawiane przed nią cele, to jest, czy oprócz wielu innych zadań o charakterze pragmatycznym, przyczyniła się do zintegrowanego rozwoju osobowego współczesnego młodego człowieka.

W tym celu przeprowadzono badania ankietowe w grupie 103 studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.

Keywords: *modernity, civilisation, pupil, student, educational system, program basis*

Słowa kluczowe: *nowoczesność, cywilizacja, uczeń, student, system kształcenia, podstawa programowa*

„Nowoczesność” w założeniach programowych kształcenia ogólnego w szkole

W okresie transformacji systemu edukacji w Polsce, na początku lat 90.,, prowadzono ostre spory i dysputy wokół aksjologicznych podstaw edukacji i koniecznych zmian w polskim systemie kształcenia. Temperatura sporów i dyskusji była nie mniejsza niż obecnie. Jednym z podstawowych pytań zadawanych zarówno wówczas, jak i dziś jest pytanie o to, jakie są zadania szkoły, jakie musi ona podjąć wyzwania by przygotować młode pokolenie do nowych wyzwań stojących zarówno przed nim, jak i całym społeczeństwem. Wbrew popularnej opinii głoszącej, że młode pokolenie jest współcześnie o wiele lepiej przygotowane do życia w nowej, zmieniającej się rzeczywistości społecznej niż jego rodzice, młodzież staje jednak wobec zupełnie nowych, poważnych wyzwań (Stępień, 2016). Nie ulega wszak wątpliwości, że zadania jakie wówczas stały przed polską szkołą były niewątpliwie związane z transformacją systemowo-polityczną jaką przechodził nasz kraj po 1989 roku. Demokratyzacja systemu oświaty, odpolitycznienie szkoły jako instytucji społecznej, upodmiotowienie procesu edukacyjnego, w którym uczeń i jego potrzeby oraz możliwości rozwojowe pojawiły się jako priorytetowe, zdominowały pierwszą fazę dyskusji i wprowadzonych zmian w oświa-

cie. Równocześnie polska szkoła musiała szybko dostosować się do wyzwań jakie były konsekwencją dynamicznych przemian cywilizacyjnych, będących m.in. skutkiem otwarcia się Polski na świat, a szczególnie na Europę. Polskie społeczeństwo w szybkim tempie zetknęło się, i to na masową skalę, ze zjawiskiem globalizacji, informatyzacji, cyberkultury, przenikaniem różnych kultur i wzorców zachowań. Demokryzacja życia społecznego, wolność jednostki, powrót po dziesięcioleciach do gospodarki wolnorynkowej niestety także zaskoczyły polskie społeczeństwo negatywnymi zjawiskami, np. olbrzymią skalą bezrobocia, ekonomicznym rozwarstwieniem społecznym, patologiami do jakich dochodziło w procesach prywatyzacyjnych w gospodarce. Zbliżający się XXI wiek, zapowiadał jeszcze większą dynamikę zmian związanych z postępowaniem cywilizacyjnym. Niewątpliwie wejście Polski w struktury Unii Europejskiej te procesy i zjawiska zintensyfikowały. Szkoła nie mogła pozostać obojętna wobec takich wyzwań. Pedagogika (szczególnie społeczna) i pedagodzy ponoszą współodpowiedzialność za jednoznaczne ukazywanie mielizn i raf społecznych, moralnych, edukacyjnych, braków i niedoskonałości, których ofiarami stają się przede wszystkim ludzie młodzi (Jędrzejko, Netczuk-Gwoździewicz, 2016) Środowiska naukowe zajmujące się zgłębianiem roli szkoły w okresie zmiany społecznej, a także środowiska nauczycieli praktyków, czując się odpowiedzialnymi za optymalizację procesu nauczania w zmieniającym się systemie oświaty, podjęły próbę zdefiniowania kanonu wiedzy, który powinien posiadać uczeń kończący dany szczebel edukacji. W oparciu o ten kanon przystąpiono do zbudowania nowych podstaw programowych. Było i jest oczywiste, że edukacja musi odgrywać rolę kluczową w procesie przygotowywania kolejnych pokoleń do nowych wyzwań cywilizacyjnych (por. Karpińska, 2003). Toczącym się dyskusjom programowym towarzyszyły w tym czasie także zmiany systemowe w oświacie, m.in. powstały gimnazja, w trzyletnich liceach testowano tzw. nową maturę.

Zmiany w sferze cywilizacyjnej, ekonomiczno-społecznej i kulturowej niewątpliwie miały wielki wpływ na określenie zadań edukacyjno-wychowawczych szkoły tamtego okresu. Szczegółowy wykaz tych zadań odnaleźć można w Rozporządzeniu MENiS z 6 lutego 2002 roku (Dz. U. poz. 458 z 26 lutego 2002 r.). W Załączniku nr 4 określono fundamentalne cele kształcenia ogólnego dla szkół ponadgimnazjalnych, podkreślając, że *„działania edukacyjne mają przyczynić się do wszechstronnego rozwoju ucznia*

w wymiarze intelektualnym, psychicznym, społecznym, zdrowotnym, estetycznym, moralnym i duchowym. W konsekwencji tych działań edukacyjnych uczniów oprócz wiedzy ma nabyć konkretne umiejętności i kompetencje społeczne”.

Podstawy programowe kształcenia podlegają częstym zmianom w polskim systemie oświaty. Ten fakt nie budziłby większych kontrowersji, gdyby był efektem rzeczywistego zapotrzebowania na merytoryczną i metodyczną zmianę w systemie kształcenia, a nie był obarczony pokusą zmian z pobudek innych niż te, o których wspomniano.

Wybór cytowanego wcześniej rozporządzenia MENiS nie jest przypadkowy, bowiem w załączniku do tego dokumentu znajduje się szereg zapisów, które wówczas nazwano kompetencjami kluczowymi, i które równocześnie bardzo mocno eksponowały w pożądaney wiedzy, kompetencjach i umiejętnościach ucznia kategorię nowoczesność. Wybór tej podstawy programowej do analizy ma także aspekt pragmatyczny. Wszak uczniowie, którzy w tamtym okresie pobierali edukację w szkołach w oparciu o te założenia programowe, dziś są dorosłym pokoleniem, które kontynuuje naukę na studiach albo już pracuje. Istnieje zatem naukowa pokusa sprawdzenia, choćby fragmentarycznego, czy konstruowany wówczas model kształcenia i wychowania został utrwalony w świadomości i postawach tych, którzy system oświatowy już opuścili, zgodnie z założeniami, czy też pozostał on jedynie już nieobowiązującym aktem prawnym.

Treści zawarte w Podstawie programowej z 2002 roku wyraźnie określają zadania szkoły, szczególnie w zakresie nabywanych przez ucznia kompetencji społecznych:

- Szkoła ma kształcić ucznia na „człowieka w ogóle”, mającego świadomość swojej odrębności, a zarazem jedności ze światem przyrody, znającego kulturę, historię własnego narodu, ale jednocześnie rozumiejącego świat i innych ludzi. Swobodnie artykułującego własne zdanie i poglądy, mającego motywację do samodoskonalenia się i rozwoju. Swobodnie korzystającego z mediów klasycznych, jak i elektronicznych w celu skutecznego komunikowania się z innymi ludźmi, kierującego się w życiu powszechnie uznanymi wartościami moralnymi i potrafiącego dokonywać wyborów życiowych w oparciu o te wartości zarówno dla dobra własnego, jak i wspólnego.

- Szkoła ma kształcić człowieka nowoczesnego, który potrafi dostrzegać i analizować związki i zależności przyczynowo-skutkowe, potrafiącego i znającego metody i techniki negocyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów społecznych. Człowieka swobodnie wypowiadającego się, rozumiejącego świat i siebie, posiadającego umiejętność prowadzenia dialogu, słuchania i rozumienia poglądów innych ludzi. Potrafiącego poszukiwać i porządkować informacje z różnych źródeł, efektywnie posługującego się technologią informacyjną, znającego języki obce i rozumiejąc rolę dziedzictwa narodowego postrzegać ją w perspektywie kultury europejskiej i światowej. Człowieka otwartego na nowe zjawiska o charakterze globalnym, jak i lokalnym, proobywatelskiego demokratę.
- Szkoła ma kształcić człowieka sukcesu, tj. potrafiącego stawiać sobie cele i dążyć do ich urzeczywistnienia, zdolnego do podejmowania ryzyka. Dążącego na drodze rzetelnej pracy do osiągnięcia celów życiowych. Człowieka rozwijającego sprawności umysłowe, umiejącego współdziałać w grupie, przedsiębiorczego, twórczego i innowacyjnego (por. Pielachowski, 2002).

Zarysowany profil rozwojowy ucznia, często nazywany kanonem kształcenia i wychowania, przyjęty jako dyrektywa edukacyjna z okresu pierwszej reformy szkolnej, choć później wielokrotnie modyfikowany przez kolejne ekipy rządzące w MEN, w zasadzie w swym ideowym kształcie funkcjonuje do dziś. Jak powszechnie wiadomo, radykalna zmiana kanonu edukacyjnego ma wejść do oświatowej rzeczywistości od 1 września 2017 roku.

Pozostawmy bez odpowiedzi pytanie o przesłanki i kierunki zmian jakie planowane są obecnie w kanonie wiedzy, umiejętności i kompetencji ucznia, gdyż jest to bardzo rozległa problematyka dalece wykraczająca poza ramy tego artykułu. Warto natomiast podjąć próbę odpowiedzi na pytanie: Jak obecne młode pokolenie, między 20 a 25. rokiem życia, edukowane w szkole w oparciu o założenia wynikające z cytowanych Podstaw programowych, które jednocześnie jest pokoleniem przełomu XX i XXI wieku i na co dzień korzysta ze wszystkich zdobyczy cywilizacyjnych, rozumie nowoczesność? Czy w takich kategoriach jak założono w modelowym profilu rozwojowym ucznia? Czy może w kategoriach antynowoczesności w rozumieniu stricte socjologicznym?

Sztompka (2002) przytacza za Kumarem pięć fundamentalnych zasad nowoczesności. Są to: indywidualizm, dyferencjacja czyli różnicowanie i wielość opcji w różnych dziedzinach życia, apoteoza efektywności, ekonomizm i ekspansywność. Społecznie negatywną konsekwencją zachłycenia się, czyli bezrozumnego podporządkowania życia jednostek i grup społecznych tak rozumianej nowoczesności jest dehumanizacja stosunków międzyludzkich, sprowadzenie ich do zreifikowanych potrzeb ekonomicznych, osamotnienia i chaosu normatywnego.

Społeczna debata na temat wzajemnych zależności i uwarunkowań między tzw. Nowoczesnością, a modelem kształcenia i wychowania oraz praktyką w tym zakresie toczy się nie od dziś. Już kilkadziesiąt lat temu pisał o tym problemie Znaniecki (2001), zwracając uwagę na „instytucje wychowania pośredniego” i stwierdzając, że na wychowanie osobnika wpływ ma również działanie szerszego świata, nie poprzez osobiste porozumienie, ale poprzez oddziaływanie symboli rzeczowych, jak np. pisma, druków, obrazów, telegrafu, telefonu, kina, radia czy teatru. Te oddziaływania Znaniecki nazwał stycznościami pośrednimi, widząc w nich nie tylko pozytywne elementy, ale również płynące zagrożenia, wówczas gdy docierają do umysłów nieprzygotowanych i niewykształconych.

Analizując zapisy zawarte w omawianej Podstawie programowej, pojęcie „nowoczesność” pojawia się tu wyłącznie jako kategoria pozytywnie postrzegana w aspekcie rozwoju ucznia. W połączeniu z kategoriami „kultura”, „tożsamość”, „postęp”, „sukces”, „człowieczeństwo”, można by przyjąć, że powstał koherentny schemat wyznaczający kierunki kształcenia i wychowania na progu XXI wieku.

W tym miejscu warto postawić pytanie, na które w dalszej części artykułu jego autorzy podejmą próbę odpowiedzi: Jak współczesne pokolenie dwudziestokilkulatków rozumie nowoczesność? Czy jest to pokolenie „ignorantów humanistycznych”, dla których kultura słowa przestała istnieć i została zastąpiona „cywilizacją wizyjną”?

Odpowiedź na to pytanie będzie jednocześnie (w stopniu niedoskonałym z racji bardzo wycinkowych badań) także próbą odpowiedzi czy szkoła w okresie intensywnych przemian programowych i systemowych z początku XXI wieku osiągnęła stawiane przed nią cele, to jest, czy oprócz wielu innych zadań o charakterze pragmatycznym, przyczyniła się do zintegro-

wanego rozwoju osobowego współczesnego młodego człowieka w kontekście omawianych kategorii:

- człowieczeństwo,
- nowoczesność,
- sukces.

W tym celu przeprowadzono badania ankietowe w grupie 103 studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Wśród badanych studentów największą grupę stanowili studenci kierunku informatyka. Wybór grupy studentów kierunku nie był przypadkowy. To właśnie informatyka jako dziedzina naukowa, a także jako praktyka jest postrzegana jako kwintesencja nowoczesności. Wiedza i umiejętności praktyczne z zakresu informatyki ciągle są traktowane, szczególnie przez ludzi młodych, jako droga do sukcesu i kariery zawodowej. Jednocześnie właśnie informatyków stereotypowo określa się jako grupę zamkniętą we własnej cyberprzestrzeni, słabo komunikujących się za pomocą języka jako formy kultury, przekazu idei i doświadczeń ludzi od pokoleń.

Założenia metodologiczne badań

Badanie ankietowe przeprowadzone zostało wśród studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, którzy dobrowolnie wypełnili ankietę w wersji on-line. W badaniu udział wzięło 103 studentów. Ankietowani reprezentowali różne kierunki i lata studiów, miejsce zamieszkania, kraj pochodzenia. Wśród ankietowanych dominowali mężczyźni (74%). Ponad połowa grupy – 57% – to osoby zamieszkujące na wsi, 10% ankietowanych studentów to cudzoziemcy. Respondenci to studenci głównie studiów I stopnia: licencjackich lub inżynierskich (95%), gdzie przeważającą grupę stanowili studenci kierunku informatyka (74%). Studenci, którzy brali udział w badaniu to także: studenci kierunku zarządzanie (6%), ekonomia (6%), rolnictwo (7%) i mechanika i budowa maszyn (8%). 14% respondentów stanowili studenci pierwszego roku, 56% studenci drugiego roku i 30% studenci trzeciego roku. Szczegółowa charakterystyka badanych studentów przedstawiona została w tabeli 1.

Tabela 1. Charakterystyka badanych studentów

Zmienna	n	%
Płeć		
Kobiety	27	26
Mężczyźni	76	74
Miejsce zamieszkania		
Wieś	59	57
Miasto	44	43
Pochodzenie		
Połąk	93	90
Obcokrajowiec	10	10
Studia		
I stopień	98	95
II stopień	5	5
Kierunek studiów		
Informatyka	76	74
Zarządzanie	6	6
Ekonomia	6	6
Rolnictwo	7	7
Mechanika i budowa Maszyn	8	8
Rok studiów		
1	14	14
2	58	56
3	31	30

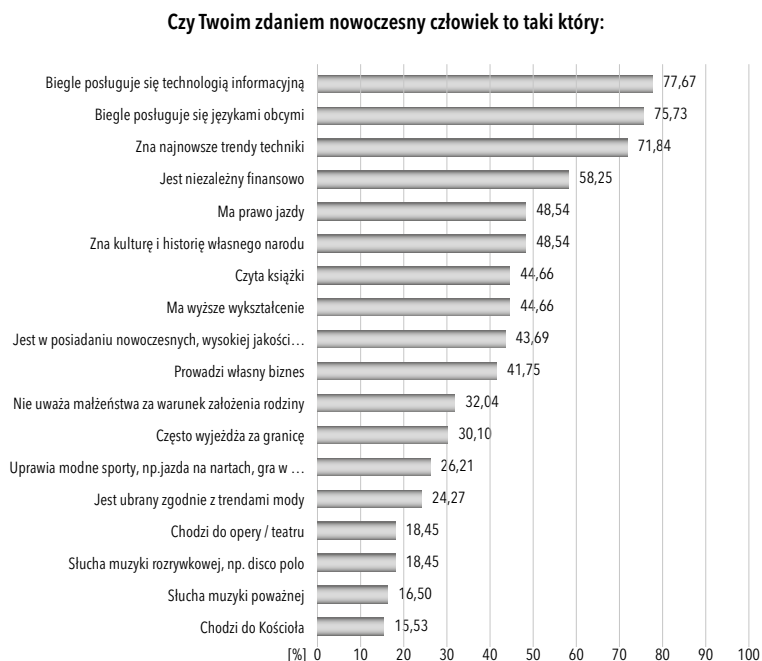
Źródło: opracowanie własne

Analiza wyników badań

Zgodnie z przyjętym założeniem, zdecydowana większość ankietowanych, bo ponad 75% studentów, uważa siebie za człowieka nowoczesnego. Już na wstępie warto zauważyć, że dla 71,8% badanych oznaką nowoczesności jest znajomość najnowszych trendów w różnego rodzaju technologiach. Posługiwanie się technologią informacyjną (77,7%) oraz biegła znajomość języków obcych (75,7%) to kolejne kryteria wybrane przez studentów, które ich zdaniem decydują o nowoczesności jednostki. Wyznacznikiem nowoczesności zdaniem studentów jest także posiadanie wyższego wykształcenia, ale tak wybrało zdecydowanie mniej ankietowanych, bo tylko 44,7%. Wysoką pozycję wśród kryteriów definiujących nowoczesność jest zdaniem badanych niezależność finansowa, co wybrało 58,3% ankietowanych. Natomiast dla 41,7 % badanych, prowadzenie własnego

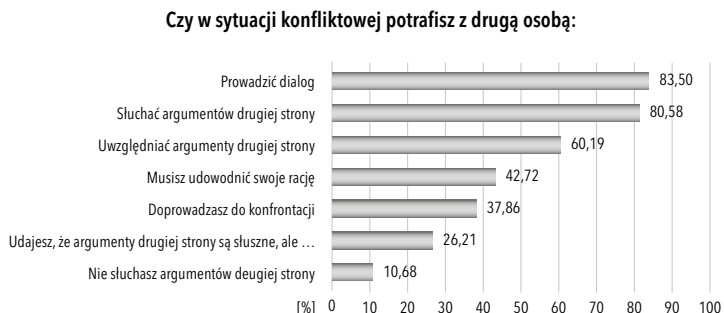
biznesu jest także oznaką nowoczesności. Analizując odpowiedzi studentów na pytanie dotyczące cech człowieka nowoczesnego, warto zauważyć, że posiadanie wysokiej jakości sprzętu elektronicznego, czy samochodu jest także wskazywane przez studentów, ale takiego wyboru dokonała mniej niż połowa badanych (43,7%). Dla 48,5% studentów znajomość kultury i historii własnego narodu jest cechą człowieka nowoczesnego. Podobnie, bo 44,7% wskazało, że człowiek nowoczesny to osoba, która czyta książki. Dla niespełna połowy respondentów (48,5%) posiadanie prawa jazdy jest oznaką nowoczesności. Praktyki religijne w badaniu, nie zostały wybrane jako cecha nowoczesności. Tylko 15,53% wskazało tę cechę jako kryterium nowoczesności. Szczegółowe wyniki przedstawione zostały na rysunku 1. Ankietowani mogli wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Rys. 1. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie, jaki jest nowoczesny człowiek

W grupie pytań dotyczących samooceny badanych w zakresie umiejętności komunikacyjnych i językowych zadano m.in. pytanie: Czy masz kłopoty ze swobodnym wypowiedzianiem się? 63,1% ankietowanych stwierdziło, że nie ma takich problemów. Pozytywna wydaje się odpowiedź ankietowanych na pytanie dotyczące tego, czy ankietowani piszą teksty odręcznie, czy wyłącznie za pomocą edytora tekstu. Zdecydowana większość, bo aż 75,7% odpowiedziała, że używa edytora tekstu, jak również pisze odręcznie. Badani przyznali się, że czasami zdarza im się robić błędy ortograficzne i była to połowa spośród badanych studentów (50,5%). 12,6% respondentów przyznała się otwarcie, że robią często błędy ortograficzne, a 4,9% ankietowanych odpowiedziało, że nie zwraca uwagi na błędy, gdyż pisząc na komputerze korzysta z poprawy błędów przez program komputerowy. Autorzy zadali studentom także pytanie, w jakim celu najczęściej korzystają z technologii informacyjnej. Na pierwszym miejscu wybrano, że głównie w celach rozrywkowych, na drugim – do nauki, na kolejnym miejscu – do kontaktu z innymi osobami, a na końcu – do zbierania informacji o otaczającym świecie. Badania potwierdziły, że współczesna młodzież coraz mniej czyta. 29% badanych na pytanie: Czy czytasz książki z zakresu literatury pięknej? odpowiedziała, że nie czyta książek w ogóle, 26% udzieliła odpowiedzi, że rzadko. Tylko 12% odpowiedziało, że czyta książki w wersji papierowej.

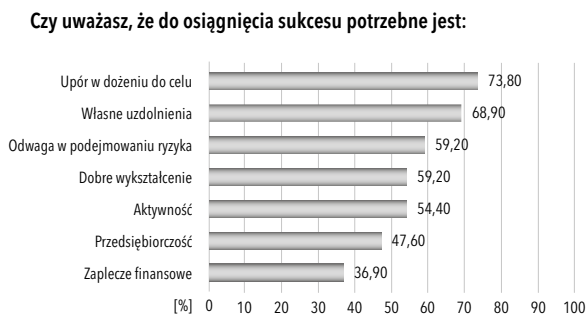
W grupie pytań dotyczących budowania relacji międzyludzkich i kompetencji społecznych zadano pytanie: Jak młody człowiek zachowuje się w sytuacji konfliktowej. Ankietowani mogli wybrać 3 najważniejsze wg nich odpowiedzi. 83,5% badanych stwierdziło, że potrafi prowadzić dialog, 42,72% musi udowodnić swoją rację, jednocześnie aż 80,59% uważa, że słucha argumentów drugiej strony, a 60,19% ankietowanych uwzględnia argumenty drugiej strony. Wprawdzie 37,86% badanych w sytuacji konfliktowej doprowadza do konfrontacji i postępuje tak, jak uważa za słuszną (26,21%). Szczegółowe odpowiedzi przedstawione są na rysunku 2.

Rys. 2. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie o sposób rozwiązywania sytuacji konfliktowych

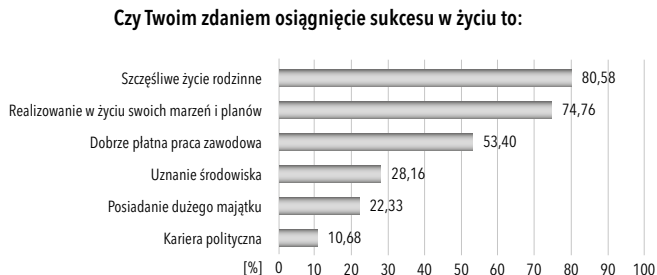
Na uwagę zasługuje także odpowiedź na pytanie, czy w relacjach ze współwzrostkami badani są nastawieni na samodzielne czy grupowe działanie. Odpowiedzi w tym zakresie pokazują, że większość studentów, bo 56,3%, nastawiona jest na samodzielne działanie, a nie na pracę w zespole. W relacjach jednostki z otaczającym światem badani studenci oceniają siebie jako ludzi otwartych. Na pytanie, jak oceniają swoje kontakty z cudzoziemcami – 45,6% odpowiedziało, że traktują ich tak samo jak Polaków, 37,9% stwierdziło, że są otwarci na cudzoziemców, ale czasami zachowują do nich dystans, a 16,5% studentów odpowiedziało, że są bardzo ostrożni w kontaktach z cudzoziemcami. Dystans do cudzoziemców może mieć związek z tym, że 43,7% respondentów badanej grupy nie było za granicą naszego kraju. 46,6% osób z grupy, która wyjeżdżała za granicę, wyjeżdżała w celach turystycznych, 28,2% w celach zarobkowych, a 19,4% na zaproszenie rodziny. Pewien dystans do tego co obce można zaobserwować także analizując odpowiedzi na pytanie, czy ankietowany zamieszkałby na stałe w innym kraju niż Polska. Jedyne 20,4% odpowiedziało, że bez wahania podjąłoby taką decyzję. Badani studenci oceniają, że znają języki obce, szczególnie angielski 91,3%, ale jednocześnie tylko 28,2% odpowiedziało, że posługuje się tym językiem biegle, 41,7% w formie komunikatywnej, a 27,2% w formie podstawowej. 9,7% respondentów wskazało, że nie posługuje się żadnym językiem obcym.

Interesujące wydają się być także odpowiedzi studentów na pytania dotyczące sposobu definiowania przez nich sukcesu osobistego. Respondenci mieli odpowiedzieć na dwa pytania: co jest potrzebne do osiągnięcia sukcesu (rysunek 3), gdzie można było wybrać 3 odpowiedzi, i co rozumie pod pojęciem sukces (rysunek 4), wybierając dwie odpowiedzi z listy podanych. Na pytanie dotyczące wyboru czynników decydujących o sukcesie człowieka jako jednostki, najwięcej wskazań padło na upór w dążeniu do celu (73,8%) i własne uzdolnienia (68,9%). Odwagę w podejmowaniu ryzykownych działań (59,2%) studenci wybrali ex aequo z dobrym wykształceniem (59,2%). Zatem w opinii studentów wykształcenie nie jest warunkiem sine qua non osiągnięcia sukcesu. Z badań wynika, iż upór w dążeniu do celów jest głównym czynnikiem determinującym osiągnięcie sukcesu w życiu. Nie jest zaskoczeniem, a wręcz pozytywnym potwierdzeniem faktu, iż szczęśliwe życie rodzinne (80,58%) jest ciągle dla młodych ludzi gwarantem sukcesu w życiu. Posiadanie dużego majątku (22,33%) oraz kariera polityczna (10,68%) to najrzadziej wskazywane przez badanych cechy określające udane życie. Realizowanie w życiu swoich marzeń i planów (74,76%) jest według ankietowanych warunkiem szczęśliwego życia. Dobrze płatna praca zawodowa jest trzecim z dokonywanych przez studentów wyborem (53,40%).

Rys. 3. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie o sposoby osiągnięcia sukcesu

Rys. 4. Odpowiedzi ankietowanych na pytanie, czym jest sukces

Kwestionariusz ankiety zamyka pytanie dotyczące wskazania prawidłowej definicji pojęcia cywilizacji. 63,36% badanych, a więc większość badanej grupy, pod pojęciem *cywilizacji* rozumie stan rozwoju społeczeństwa w danym okresie historycznym, uwarunkowany stopniem opanowania przyrody przez człowieka, ogół dóbr materialnych, środków i umiejętności społeczeństwa w danej epoce historycznej. Wybór odpowiedzi przez resztę respondentów świadczy o braku znajomości podstawowych pojęć związanych z cywilizacją. 21,34% ankietowanych pod pojęciem cywilizacji rozumie materialny stan posiadania rzeczy nowoczesnych przez jednostkę lub grupę, zaś 15,3% wybrało odpowiedź, iż są to zasady właściwego zachowywania się w towarzystwie, znajomość tych zasad i umiejętność ich stosowania.

Podsumowanie i wnioski

Dokonując podsumowania przeprowadzonych badań w kontekście pytań postawionych w pierwszej części artykułu, raz jeszcze należałoby powtórzyć, że podstawowym celem edukacji jest nie tylko wyposażanie ucznia w wiedzę, ale także kształtowanie umiejętności oraz pożądanych postaw zgodnych z oczekiwaniami i potrzebami społecznymi. Edukacja ma pomóc odpowiedzieć młodemu człowiekowi na fundamentalne pytania. Obuchowski (2000), budując swoją teorię osobowości efektywnej, formułował te pytania w sposób następujący:

- czym jest świat,
- kim jest człowiek,
- kim ja jestem jako człowiek w tym świecie (cyt. za Panek, 2002).

Zarówno analizowana Podstawa programowa z początku XXI wieku, jak i ta, która obowiązywać będzie dla przedszkoli i szkół podstawowych od 1 września 2017 roku (dla liceów nie ma jeszcze nowej podstawy), niewątpliwie ogniskują się wokół tych kluczowych pytań, próbując jednocześnie pomóc nauczycielom w doborze metod i środków dydaktycznych w taki sposób, by osiągnąć zamierzony cel edukacyjny, a w szczególności, by wytworzona w skali indywidualnej i społecznej świadomość młodego pokolenia, zaistniała i utrzymała się w konkretnych postawach i działaniach.

Kiedy analizuje się wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej można zauważyć, że mimo iż badana grupa to ludzie urodzeni już w Polsce po okresie transformacji systemowej, to ich preferencje kulturowe i cywilizacyjne są pomiędzy światem tradycyjnym i lokalnym, a postrzeganym przez nich i już po części zakorzenionym światem widzianym w perspektywie globalnej. Jednym z istotnych wniosków płynących z badań jest to, że dla większości badanych szczęśliwe życie rodzinne jest synonimem sukcesu życiowego. To ważna konstatacja, szczególnie w czasie gdy coraz częściej mówi się o zaniku i rozpadzie tradycyjnych form życia rodzinnego. Wracając do wyników badań w tym kontekście trzeba jednocześnie zauważyć, że ponad połowa badanych nie zastanawiała się nad tym, czy jest przygotowana do życia w rodzinie. Badani studenci w większości uważają siebie za osoby samodzielnie podejmujące życiowe decyzje oraz asertywnie kontaktujące się z innymi ludźmi. Te pozytywne cechy z punktu widzenia funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie warto jednakże skonfrontować z tym, że ponad połowa badanych w drodze do osiągnięcia swoich celów stawia na indywidualizm, a nie na pracę w zespole.

Z analizy wyników badań wynika, że dobre wykształcenie pomaga w osiągnięciu sukcesu. Ta ocena wydaje się być jasna i zrozumiała, wszak badania były prowadzone wśród studentów – tę zależność wybrało prawie 60 % badanych. Jednak właśnie ten wskaźnik może także budzić pewien niepokój i pytanie dlaczego dla 40 % studentów wykształcenie nie jest wartością dodaną.

Z racji aktualności problemu społeczno-politycznego interesujące jest spojrzenie studentów na kwestię relacji z cudzoziemcami i otwartości się na świat. W omawianych dokumentach dotyczących celów edukacyjnych stawianych przed szkołą, kształtowanie postawy otwartości na świat było bardzo mocno eksponowane. Z przeprowadzonych badań wynika zaś, że ponad połowa badanych do „obcych” odnosi się z rezerwą. Wydaje się zatem, że zabiegi edukacyjne w tym obszarze nie są zbyt imponujące. Wy tłumaczenia na takie postrzeżenie przez studentów kwestii otwartości na świat można szukać na wielu płaszczyznach. Nie bez znaczenia jest zapewne wspomniany już kontekst społeczno-polityczny, ale i fakt, że prawie 44% badanych, w 13 lat po wejściu Polski w struktury Unii Europejskiej, nie było jeszcze za granicą naszego kraju. Trzeba w tym miejscu zauważyć, że badani studenci pochodzą głównie z Białej Podlaskiej i ościennych powiatów o charakterze rolniczym, a więc terenów niestety niezaliczanych do najbogatszych w kraju, i że np. w przeciwieństwie do mieszkańców zachodniej części Polski, łatwość w przemieszczaniu się choćby między państwami sąsiadującymi ze sobą najbliższ jest tu mocno ograniczona z racji sąsiedztwa z krajami spoza Unii Europejskiej (Białoruś, Rosja, Ukraina). Ten niski wskaźnik studentów podróżujących poza granice kraju wydaje się zastanawiający także dlatego, że uczelnia w ramach programu Erasmus już od wielu lat oferuje studentom możliwość wyjazdów zagranicznych.

Wydaje się, że poglądy studentów są najbardziej zgodne z oczekiwaniami stawianymi w zakresie umiejętności uczniów w obszarze wykorzystania technologii informacyjnych. Pokolenie dwudziestolatków traktuje te technologie i narzędzia jako immanentny element ich funkcjonowania towarzyskiego, naukowego czy społecznego. W tym obszarze niestety także możemy zauważyć zjawiska negatywne. Świat oglądany głównie przy użyciu mediów elektronicznych zdetronizował słowo pisane, będące przecież emanacją humanizmu i człowieczeństwa. 29% badanych studentów nie czyta książek beletrystycznych w ogóle, a 26% czyta bardzo rzadko, spora część badanych nie zwraca uwagi na poprawność w posługiwaniu się językiem ojczystym.

Na koniec warto odnieść się do kluczowej z punktu poruszanej problematyki kwestii, tj. nowoczesności. Wprawdzie zdecydowana większość badanych studentów właściwie rozumie pojęcie cywilizacja i nowoczesność

i postrzega siebie jako nowoczesnych, to analizując odpowiedzi na pytanie o cechy nowoczesności, warto zwrócić uwagę na kilka interesujących wyborów wskazanych przez respondentów. Badanym jednoznacznie *nowoczesność* kojarzy się głównie z osiągnięciami cywilizacyjnymi i technicznymi. Nowoczesna, zdaniem badanych jest także osoba biegle posługująca się językami obcymi i technologią informacyjną oraz niezależna finansowo. Niestety zarysowana sylwetka człowieka nowoczesnego w opinii studentów nie w pełni jest zgodna z założonym przez ówczesnych reformatorów oświaty kanonem edukacyjnym. W tym kanonie jednym z ważniejszych elementów była wiedza, świadomość i uczestnictwo w szeroko rozumianej kulturze jako dziedzictwie narodowym i społecznym. Niestety z badań wynika, że ten aspekt wprawdzie nie jest zupełnie zmarginalizowany w opiniach studentów, ale czytanie książek, bywanie w teatrze, słuchanie muzyki poważnej, znajomość kultury i historii własnego narodu to nie są priorytetowe kategorie, które wybrali studenci opisując człowieka nowoczesnego, a tym samym człowieka w ogóle. W tym miejscu rodzi się pytanie, na które odpowiedź nie może być jednoznaczna i prosta. Wprawdzie na fali krytyki dotychczasowego systemu edukacji istnieje pokusa, by spłycając i upraszczając problem stwierdzić, że obecna szkoła nie sprostала stawianym jej wymogom i oczekiwaniom w zakresie kreowania praktycznego wizerunku nowoczesnego, młodego obywatela naszego kraju, Europy i świata. Autorzy tego artykułu są dalecy od tak jednostronnych i chyba krzywdzących ocen naszego systemu edukacji.

Problem jest jak wiadomo o wiele bardziej złożony i dalece wykraczający poza działania szkoły jako instytucji społecznej. Jednakże to właśnie na szkołę nałożony jest obowiązek przygotowania młodego pokolenia do przyszłości, do życia w rzeczywistości, która tak szybko się zmienia. Interesujące z punktu widzenia dalszych badań nad tą problematyką będzie śledzenie zapowiadanych kierunków i zmian w kanonie kształcenia ogólnego. Nieustannie toczące się reformy, które towarzyszą uczniowi i nauczycielowi w polskiej szkole już od ponad ćwierćwiecza muszą mieć jasno określony konsensus społeczny cel i nie mogą polegać tylko na tym, aby wszystko zmieniać, ale chodzi o to, by te zmiany miały sens z punkty widzenia nowoczesnego obywatela, nowoczesnego państwa.

Bibliografia

- Karpińska, A. (2003). *Edukacja kluczem do nowych wyzwań*. Białystok: Edukacyjne problemy czasu globalizacji, Trans Humana.
- Jędrzejko, M., Netczuk-Gwoździewicz, M. (2016). *Wielowymiarowe ryzyko – mit czy rzeczywistość. W poszukiwaniu etiologii „zawirowanego” świata ponowoczesności*. Józefów: Społeczeństwo polskie w drugiej dekadzie XXI wieku: Wymiary. Problemy. Idee. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie.
- Obuchowski, K. (2000). *Człowiek intencjonalny, czyli o tym jak być sobą*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Panek, W. (2002). *Autokreacja – właściwość istotna człowieka XXI wieku*. Białystok: Trans Humana.
- Pielachowski, J. (2002). *Trzy razy szkoła*. Poznań: eMPI².
- Stępień, K. (2016). *Diagnoza uwarunkowań bezprawnych zachowań nieletnich dziewcząt w perspektywie badań przeprowadzonych wśród wychowanek zakładów poprawczych*. Józefów: Jednostka – zbiorowość – państwo w dobie społeczeństwa ponowoczesnego. Spojrzenie interdyscyplinarne. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie
- Sztompka, P. (2002). *Socjologia, analiza społeczeństwa*. s. 563–564. Kraków: Znak.
- Znaniński, F. (2001) *Socjologia wychowania*. Warszawa: T.I, PWN.

